

ברירה (גיטין כד-כו)

גליון 382

איתא במתניתין בריש פרק ג' (דף כד.) כל גט שנכתב שלא לשום אשה פסול. כיצד וכו'. אמר לבלר כתוב לאיזו שארצה אגרש פסול לגרש בו.

מבואר במשנה שגט צריך להיכתב לשמה, לשם האשה המתגרשת. וסיפא קמ"ל דאין ברירה (גמ' כד:). וכתב רש"י (בד"ה לאיזו שארצה) דלא אמרינן הוברר הדבר דבשעת כתיבה היה דעתו לזו, והרי נכתב לשמה. ובתוס' כתבו (בד"ה לאיזו שארצה וכו') בגמ' מפרש משום דאין ברירה. ואומר ר"י דאפי' מאן דסבר בעלמא יש ברירה הכא מודה משום דוכתב לה לשמה משמע שיהא מבורר בשעת כתיבה וכו'.

בגמ' משמע דדין המשנה תלוי בדין של ברירה. ולמ"ד דאין ברירה הגט פסול אבל למ"ד דיש ברירה הגט כשר. ועל זה כתבו בתוס' שאינו כן, דאפי' מאן דסבר בעלמא יש ברירה, הכא גרע כי בעינן מבורר בשעת כתיבה, ולמעשה אינו מבורר אלא אח"כ.

וכתב בחי' רבי עקיבא איגר דלתוס' יוצא שבכה"ג של ברירה אינה מגורשת כלל. ואם קיבלה קידושין מאחר, אינה צריכה הימנו גט. אבל דעת הר"ן אינה כן אלא דתלי בדין ברירה. וכיון דקיימא לן דבדרבנן יש ברירה, ועל כרחין הטעם דאנן מספקינן לדינא אם אין ברירה או יש ברירה, ובדרבנן אזלינן לקולא, אם כן הוי ספק גירושין, דדילמא הדין דיש ברירה.

שיטת הר"ן היא דהא דפסקינן דאין ברירה מדאורייתא ויש ברירה מדרבנן הוא מחמת שמספקא לן אי יש ברירה או לא. ובדאורי' מחמירים ולא סומכים לקולא על ברירה אבל בדרבנן הוי ספק לקולא, ולכן בדיני דרבנן אפשר לסמוך על ברירה. והיות והוי ספק, כאן בגט הא דאמרינן דאין ברירה אין הפשט שוודאי לא חל אלא דא"א לסמוך על ברירה לומר שהיא מגורשת אבל יש ספק ודילמא הוי מגורשת, ולכן אם קיבלה קידושין מאחר צריכה הימנו גט דילמא חלו הקידושין.

דייק רעק"א דהר"ן ס"ל שהנידון של סוגיין תלוי במחלוקת האם יש ברירה, ולמ"ד דיש ברירה הוי מגורשת. ולכן גם להלכה שאין ברירה הרי בכל זאת יש ספק. וזה דלא כתוס' שכתבו שכאן לא תועיל ברירה גם למ"ד שיש ברירה, כי כאן גרע, דבעינן מבורר בשעת כתיבה.

וצ"ב במה נחלקו התוס' והר"ן. אם צריך מבורר בשעת כתיבה האם הר"ן ס"ל דע"י ברירה נחשב מבורר בשעת כתיבה. עוד צ"ב בכל הענין של ברירה למה שנאמר שיש ברירה, שדבר שמתברר אח"כ חל למפרע. והנה בדף כה. בעא מיניה רב הושעיא מרב יהודה אמר לבלר כתוב לאיזו שתצא בפתח תחילה מהו. אמר ליה תניתוה יתר מיכן אמר לבלר כתוב לאיזו שארצה אגרש פסול לגרש בו, אלמא אין ברירה וכו'. אמר אביי קא בעי מיניה תולה בדעת אחרים וקא פשיט ליה תולה בדעת עצמו וכו'. וצ"ב מה ההבדל לגבי ברירה בין תולה בדעת עצמו לתולה בדעת אחרים.

וברש"י (ד"ה אמר אביי וכו') כתב דדילמא בתולה בדעת עצמו לית ליה ברירה דמדאתני ברישא גילה דעתו שהוא פוסח על שתי סעיפים, וליכא למימר הוברר דמעיקרא דעתיה להאי אבל זה שתלה באחרים גמר דעתיה מעיקרא לאיזו שתצא.

ולכאורה ביאור דברי רש"י הוא דבתולה בדעת עצמו אמרינן דאין ברירה כי א"א להגיד שהוברר אח"כ שבשעת מעשה רצה את הגט עבור אשתו פלונית שהרי הוא עצמו יודע שלא החליט אז את מי לגרש, ורק אח"כ החליט. אבל בתולה בדעת אחרים הוא החליט בדעתו רק שתלוי במה שיתברר אח"כ.

ובתוס' הרא"ש (כה: הק') על הבחנה זו דהא גם שני לוגין נחשב בדעת עצמו ושם לא יכל להחליט מראש. עוד מבואר בתוס' (דף כה: בד"ה רבי יהודה ורבי יוסי וכו') דבדבר העומד להתברר בוודאי, יותר קל לומר ברירה מאשר בציור של שני לוגין, שלא חייב להיות שיבוא לידי ברור דדילמא לא יפריש בסוף. וצ"ב מאי

שנא עומד להתברר בוודאי מאין עומד בוודאי, סוף סוף נתברר בסוף ונאמר ברירה, דהוברר למפרע. ולכאור' הסברא לומר ברירה היא שהיות וכך קרה בסוף הרי מוכח שזה היה צריך לקרות כבר מעכשיו, דכבר עכשיו זה עומד לקרות אח"כ. וע"י ברירה אמרינן שהוברר שכך היה מתחילה עומד להיות ולכן חל כבר אז. וסברא זו הביא בקהלות יעקב (סי' יג) בשם השער המלך, דהא דפסקינן דבדרבנן יש ברירה אין הפשט שמספק"ל אי ההלכה שיש או שאין, דודאי הדין הוא דאין ברירה אלא שאפילו שאין ברירה מ"מ חל על זה שהיה עומד מתחילה להתברר רק שא"א לברר דלא ידעינן אם באמת עלתה בידינו זה שהיה עומד מתחילה לכך אבל יתכן דזה שמבררו אח"כ זהו באמת אותו שהיה עומד לכך והוי עכשיו ספק וכו'.

מבואר בדבריו דהצד לומר ברירה הוא שמה שקרה בסוף הוא זה שהיה עומד מתחילה להיות כך. ולמ"ד שאין ברירה א"א לסמוך ולומר שמה שקרה בסוף הוא זה שהיה עומד מתחילה.

וכן מבואר בראשונים, דבחי' רבנו קרשקש (הריטב"א הישן) כתב דבתולה בדעת אחרים איכא למימר דכשנעשה דהוברר הדבר למפרע שזה היה ראוי להיעשות או שזו היתה ראויה לצאת בפתח תחילה. הרי שהזכיר שהסברא לומר ברירה הוא שזה היה ראוי מלכתחילה להיות.

וסברא זו מובאת בחי' הגרנ"ט (סי' פב) אלא שדחה אותה, שכתב דאין לפרש דמאן דס"ל יש ברירה סבר דמתחילה עומדים היו שני לוגין אלו להפרשה, ואידך ס"ל דלא אמרינן כן, דהרי א"א לומר דפליגי במציאות. ועוד דאיך שייך לומר דמתחילה היו עומדים לכך, וכי ע"פ דרכי הטבע הוא מוכרח או ע"פ דרכי שמים אלא ודאי דאף למ"ד יש ברירה נמי לא היתה שום סיבה ששני לוגין אלו יהיו תרומה יותר מאחרים וכו' מ"ד דס"ל יש ברירה סבר דאף דעתה אין שום סיבה שיהיו לוגין אלו תרומה מ"מ כיון שאח"כ יוברר הדבר חלה התרומה מיד על הנך לוגין שיתבררו אח"כ.

מבואר בגרנ"ט שאין לומר שנחלקו אם אמרינן שדבר שנתברר בסוף היה עומד להיות כך מתחילה. וע"כ הפשט הוא שדבר שמתחדש אח"כ יכול לעשות חלות למפרע. וצ"ע מה המקור לומר כזה דבר. ואולי זה מבוסס על הדין של תנאי שגם שם החלות תלויה ועומדת עד שיתברר שהתנאי התקיים (עי' בגרנ"ט, וברש"י כה: בד"ה ולכי מיית הוי גיטא למה ברירה אינה כשאר תנאים, ובחי' הרמב"ן שם באריכות שחילק אחרת). ואם היינו לומדים שהיסוד של ברירה הוא דמה שקרה בסוף הוא מה שהיה עומד להתברר מלכתחילה, היה ניחא מה דכתבו התוס' דבדבר שעומד להתברר בוודאי קל יותר לומר ברירה דהיות וכל היסוד של ברירה הוא שהיה עומד לכך, מובן שבדבר שוודאי יתברר אח"כ יותר קל לומר שכשקרה הוברר שכך היה עומד להיות אבל בדבר שאין הכרח שיתברר בסוף יותר קשה לומר שהיות וקרה בסוף הרי שהיה עומד לכך שהרי מלכתחילה לא היה ברור כלל שיתברר.

ולפי"ז אפשר לומר לגבי מבורר בשעת כתיבה דאם ברירה פירושה שהיה עומד לכך הרי שנברר שהגט נכתב עבורה ונחשב מבורר בשעת כתיבה, וכך ס"ל להר"ן. אבל תוס' למדו כהגרנ"ט שלא היה עומד לכך אלא אח"כ נוצר חלות למפרע אבל בשעת מעשה הכתיבה לא היה מבורר ולכן הגט פסול. וכן כתב בארזא דבי רב דלר"ן זה נחשב כמבורר למפרע דקמי שמיא גליא מה שומד להיות. ולתוס' הביורור הוא רק אח"כ אלא שמהני למפרע, ולכן בגט זה לא מועיל כי בעינן מבורר בשעת כתיבה. (אלא דלפי"ז א"א לומר כנ"ל שתוס' ס"ל דעומד להתברר ודאי עדיף כי ברירה היא גילוי מה שעומד היה לקרות כשתוס' לא ס"ל האי צד, וצ"ע. וע"כ צריכים לומר שלמרות דהוי חלות למפרע יותר קל לומר כן אם היה עומד לכך בוודאי).

והנה בשני לוגין שאיני עתיד להפריש הקשה בחי' הרשב"א (חולין יד) איך חלה התרומה, הרי בעינן שיהיו שיריה ניכרים, ובשעת מעשה לא היו ניכרים. ותירץ דע"י ברירה הו"ל שיריה ניכרים. מבואר דדבר שצריך ברירה נחשב כבר מבורר וכשיטת הר"ן בגט.

אמנם ברש"י (מכות יט) כתב שלתנא דשני לוגין לא בעי שיריה ניכרין. הרי שלמד רש"י שע"י ברירה לא נחשב ששיריה ניכרים ודלא כדברי הרשב"א. והוא למד שברירה היא חלות למפרע ולא שהיה כבר מבורר. ולכן הוכרח לומר שהאי תנא לא בעי שיריה ניכרין.